

Analiza i usporedba različitih pristupa kod profiliranja počinitelja kaznenih djela

Barić, Frida

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, University Department of Forensic Sciences / Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:227:820924>

Rights / Prava: [Attribution-NoDerivs 3.0 Unported/Imenovanje-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA
FORENZIČNE ZNANOSTI

FORENZIKA I NACIONALNE SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD

ANALIZA I USPOREDBA RAZLIČITIH PRISTUPA KOD
PROFILIRANJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA

FRIDA BARIĆ

Split, lipanj 2024.

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA
FORENZIČNE ZNANOSTI**

FORENZIKA I NACIONALNE SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD

**ANALIZA I USPOREDBA RAZLIČITIH PRISTUPA KOD
PROFILIRANJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA**

Mentor: doc. dr. sc. Tina Peraica

Student: Frida Barić

JMBAG: 0200030564

Split, lipanj 2024.

Rad je izrađen u Zadru, pod nadzorom doc. dr. sc. Tine Peraice u razdoblju od 1. ožujka 2024. godine do 27. svibnja 2024. godine.

Datum predaje diplomskog rada: 28. svibanj 2024.

Datum prihvatanja rada: 29. svibanj 2024.

Datum obrane rada: 12. lipanj 2024.

Ispitno povjerenstvo: 1. izv.prof.dr.sc. Nina Mladinić

2. dr.sc. Marko Pilić

3. doc.dr.sc. Tina Peraica

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. CILJ RADA	2
3. IZVORI PODATAKA I METODE	3
4. POVIJESNI RAZVOJ PROFILIRANJA POČINITELJA	4
5. TEORETSKA OSNOVA PROFILIRANJA	6
5.1. Pojam profiliranja počinitelja	6
5.2. Struktura kriminalističkog profila počinitelja	6
6. UPOTREBA LOGIČKIH NAČELA KOD PROFILIRANJA POČINITELJA	8
6.1. Induktivna metoda kod profiliranja počinitelja	9
6.2. Deduktivna metoda kod profiliranja počinitelja	10
7. NAJPOZNATIJI PRISTUPI KOD PROFILIRANJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA	12
7.1. Kriminalističko – istražni pristup	12
7.2. Psihologija istrage	16
7.3. Dijagnostičke evaluacije	19
7.4. Analiza bihevioralnih dokaza	21
7.5. Geografsko profiliranje	24
7.5.1. Računalni sustavi za geografsko profiliranje	27
8. RASPRAVA	29
9. ZAKLJUČCI	32
10. LITERATURA	33
11. SAŽETAK	35
12. SUMMARY	36
13. Životopis	37
14. Izjava o akademskoj čestitosti	38

1. UVOD

Profiliranje počinitelja kaznenih djela važan je korak u prevenciji kaznenih djela, otkrivanju već počinjenih kaznenih djela i počinitelja te naposljetku njihovom kaznenom progonu. Proces profiliranja počinitelja kaznenih djela sinteza je psihologije, kriminalistike, kriminologije, forenzike i analize podataka. Ovakav način otkrivanja kaznenih djela i njihovih počinitelja svoju je popularnost stekao mnogobrojnim serijama, filmovima i knjigama, koji nerijetko pojednostavljaju sam proces profiliranja te zanemaruju sve korake koji se u stvarnim slučajevima koriste pri profiliranju počinitelja. Ovaj pristup nije samo alat za identifikaciju mogućih osumnjičenika, već i sredstvo za predviđanje budućih ponašanja, što je od ključne važnosti za prevenciju kriminala.

Profiliranje je disciplina koja svoje korijene vuče iz 19. stoljeća, kada su istražitelji određivali obilježja tipičnih počinitelja. Osnova profiliranja je istraživanje psiholoških temelja kriminalnog ponašanja. Razumijevanje načina razmišljanja počinitelja, njihove motivacije i psiholoških osobina koje ih razlikuju od opće populacije ključno je za stvaranje točnih profila.

Jedna od najčešćih kritika profiliranja počinitelja kao metode otkrivanja kaznenih djela je tvrdnja da profiliranje može biti pristrano, neznanstveno, a ponekad i pogrešno. Usprkos kritikama, nesporno je da je profiliranje korisna metoda koja pomaže pri kriminalističkom istraživanju.

Ovaj diplomski rad bavit će se analizom i usporedbom različitih pristupa kod profiliranja počinitelja kaznenih djela. Rad započinje povijesnim pregledom profiliranja, objašnjava osnovne teoretske pristupe i metodologije, te se osvrće na važnost multidisciplinarnog pristupa koji uključuje psihologiju, forenzičke znanosti, kriminalistiku i ostale srodne znanosti. U nastavku, rad se bavi korištenjem logike kod sastavljanja kriminalističkog profila i detaljnom analizom i usporedbom različitih pristupa kod profiliranja. Najveći dio rada odnosi se na analizu svakog od pet najpoznatijih pristupa profiliranju: Kriminalističko – istražni pristup, psihologija istrage, dijagnostičke evaluacije, analiza bihevioralnih dokaza te geografsko profiliranje.

2. CILJ RADA

Glavni cilj rada je prikazati i analizirati različite pristupe profiliranja počinitelja kaznenih djela, prepoznati njihove sličnosti i razlike te utvrditi na koji način određeni tip profiliranja doprinosi rješavanju kaznenih djela te otkrivanju počinitelja.

Sekundarni cilj rada je identifikacija prednosti i ograničenja različitih pristupa te razmatranje nekih dilema koje se javljaju u praktičnoj primjeni različitih pristupa. Kroz analizu različitih slučajeva i primjena profiliranja, rad teži pružiti dublje razumijevanje uloge i važnosti profiliranja u suvremenoj kriminalistici.

3. IZVORI PODATAKA I METODE

Prilikom izrade rada autorica se koristila stručnom i znanstvenom literaturom domaćih i inozemnih autora te je provedeno teorijsko istraživanje putem sekundarnih izvora podataka. Pri tome su korištene sljedeće znanstveno istraživačke metode: metoda kompilacije, induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, metode klasifikacije te metoda deskripcije.

U teorijskom istraživanju ovog rada, osnovni izvori podataka proizašli su iz opsežne analize znanstvenih članaka koji su objavljeni u relevantnim akademskim časopisima. Ovakva literatura pružila je temelj za razumijevanje i interpretaciju ključnih koncepta, teorija i metodologija profiliranja počinitelja kaznenih djela.

4. POVIJESNI RAZVOJ PROFILIRANJA POČINITELJA

Kako bi što bolje razumjeli profiliranje počinitelja kao metodu kriminalističkog istraživanja potrebno je pojasniti njene začetak i razvoj kroz povijest. Prve ideje o psihološkom profiliranju počinitelja kaznenih djela prema nekim izvorima realizirane su u književnim djelima prije nego u stvarnosti. Jedan od primjera korištenja profiliranja u književnom djelu je lik detektiva C. Augusta Dupina u romanu Umorstva u Ulici Morgue Edgara Allana Poe-a. Osim toga, profiliranje počinitelja često je korišteno kod lika Sherlocka Holmesa, kojeg je osmislio Sir Arthur Conan Doyle (Egger, 1999).

Prvi službeni, zabilježeni slučaj korištenja profiliranja dogodio se tijekom Drugog svjetskog rata kada je psihijatar dr. Walter Charles Langer zatražen od strane Ureda za strateške usluge (obavještajna služba Sjedinjenih Američkih država koja je osnovana tijekom Drugog svjetskog rata) da izradi profil Adolfa Hitlera. Langer je analizirajući Hitlerov karakter napisao knjigu od 249 stranica. Knjiga govori o tome kako je Hitler vidio sebe, te kako su njega doživljavali njegovi bliski suradnici kao i cijela njemačka javnost. U zaključku knjige, Langer je predvidio Hitlerovo samoubojstvo, koje se dogodilo nakon što je Sovjetska Crvena armija zauzela Berlin.

Sljedeći zabilježeni slučaj profiliranja dokumentiran je 1957. godine kada je policija u New Yorku zatražila od psihijatra Jamesa Brusselsa da im pomogne pri traženju serijskog ubojice poznatog pod imenom „Mad Bomber“. Navedeni ubojica odgovoran je za više od 30 bombardiranja u periodu od 15 godina. Brussels je analizirao mjesta događaja, kao i pisma koja je počinitelj slao novinarima. Na osnovu analiziranih informacija, napravio je profil koji se sastojao od sljedećih tvrdnji o počinitelju (Douglas, 1995):

- težak čovjek
- srednjih godina
- rođen u inozemstvu
- rimokatolik
- slobodan
- živi s bratom/sestrom
- kada ga se pronađe, postoji mogućnost da će na sebi imati odijelo na dvostruko kopčanje.

Pomoću ovog profila počinitelja, policija New Yorka sastavila je listu nezadovoljnih zaposlenika elektroprivrede toga grada, nakon čega je identificiran i uhićen. Jedina greška u Brussels-ovom profilu je bila da počinitelj živi s bratom ili sestrom, sve drugo je bilo točno. Brussels je poznat po još jednom točnom profilu počinitelja, ubojice poznatog pod nazivom „Boston Strangler“. Albert De Salvo je odgovarao profilu kojega je Brussels napravio te je i uhićen. Navedena dva slučaja dokazuju da profiliranje počinitelja kaznenih djela, posebno počinitelja težih krvnih delikata može biti od izrazite koristi pri provođenju kriminalističkih istraživanja i pronalasku te hvatanju počinitelja takvih djela (Egger, 1999).

Profiliranje počinitelja postalo je samostalna disciplina 1972. godine nakon smrti J. Edgar Hoovera, koji je bio direktor Saveznog istražnog ureda (Federal Bureau of Investigation - FBI), kriminalističko-istražne i obavještajne agencije Sjedinjenih Američkih Država (SAD). Hoover je bio skeptičan prema korištenju profiliranja počinitelja u pravnim znanostima i kriminalistici te je zbog toga kočio njen razvoj. Nakon njegove smrti, dva agenta FBI-a, Patrick Mullany i Howard Teten su osnovali jedinicu za analiziranje ponašanja počinitelja pod imenom Jedinica za analizu ponašanja (engl. Behavioral Analysis Unit - BAU). Ta jedinica predstavlja nagli napredak moderne kriminalne psihologije kao i profiliranja kao metode koja se koristi u istragama (Burazer, 2019).

Samo dvije godine nakon toga, Robert Keppel i Richard Walter sudjelovali su u istragama kojima je cilj bio identificirati dvojicu poznatih serijskih ubojica, Teda Bundyja i Garyja Leona Ridgwaya, koji je poznat kao Ubojica s rijeke Green. Rješavajući ta dva slučaja, osmišljeni su podtipovi teških nasilnih kaznenih djela kao i baza podataka koja se zove Hunterov integrirani telemetrijski sustav (engl. Hunter Integrated Telemetry System – HITS) (Burazer, 2019).

Velik doprinos profiliranju počinitelja kao disciplini, u modernijoj povijesti, dogodio se 1978. godine zahvaljujući agentima Robertu Ressleru i Johnu E. Douglasu. Oni su stvarali profile počinitelja teških kaznenih djela, u ovom slučaju serijskih ubojstava i silovanja, vodeći intervjue s istima. Kasnije su njihove metode uvelike korištene na području SAD-a te su dovele do rješavanja brojnih slučajeva (Burazer, 2019). 2017. godine snimljena je i serija Mindhunter koja govori o tim intervjuima.

Profiliranje je postalo uobičajena metoda otkrivanja počinitelja u SAD-u 1980-ih godina. Danas se još uvijek predaje kao predmet na FBI-evoj akademiji u Quanticu. Profiliranje se još uvijek najviše koristi na prostoru SAD-a, u Europi se ta disciplina dosta manje koristi.

5. TEORETSKA OSNOVA PROFILIRANJA

5.1. Pojam profiliranja počinitelja

Profiliranje počinitelja metoda je kaznenopravnih znanosti koju nije lako svesti na jednu jednostavnu definiciju. Još uvijek je jedna od najkontroverznijih metoda moderne kriminologije, psihologije i psihijatrije. Činjenice koje doprinose tomu su nedostatak informacija o samom području, velika medijska eksponiranost te dodatna mistifikacija djela samih profilera koji svoje uspjehe pripisuju svojim sposobnostima uvida.

Kao sinonimi ove metode koriste se i pojmovi kriminološko, kriminalno i kriminalističko profiliranje. Profiliranje počinitelja Torres, Boccaccini i Miller (2006) definiraju kao: „Proces korištenja bihevioralnih dokaza ostavljenih na mjestu zločina kako bi se došlo do zaključaka o počinitelju, uključujući karakteristike i psihopatologiju ličnosti.“ Usprkos popularnom mišljenju javnosti da je glavni cilj te metode identifikacija jednog odgovornog počinitelja, realniji cilj je što veće sužavanje liste potencijalnih osumnjičenika.

Kriminalno profiliranje može se smatrati metodologijom koja spaja elemente kriminalistike, kriminologije i psihologije. Također, može se koristiti kao neovisna tehnika koja se primjenjuje u raznim fazama kaznenog pravosuđa, od policijske istrage do suđenja. (Burazer, 2019). Psihologija je najvažnija znanost koju je potrebno razumjeti kako bi imali što bolji uvid u proces profiliranja počinitelja.

Tijekom istraživanja karakteristika određenog kaznenog djela, istražitelji prikupljaju relevantne podatke o počinitelju kako bi izradili njegov profil.. Profil u kasnijim fazama istrage pomaže suziti krug mogućih počinitelja (Pršlja, 2019).

5.2. Struktura kriminalističkog profila počinitelja

Kocsis (2007) ističe da nije moguće neposredno definirati precizne ciljeve i strukturu kriminalističkog profiliranja, što je posljedica varijacija u tehnikama i stalnog razvoja te evolucije različitih praktičnih pristupa profiliranju. Uobičajeno, kriminalistički profil obuhvaća podatke koji se primarno koriste za skiciranje biografskih karakteristika potencijalnog izvršitelja kaznenog djela.

Kriminalistički profili tipično uključuju sljedeće informacije o mogućem izvršitelju kaznenog djela (Sili, 2019):

- demografske informacije poput dobi i spola,
- povijest počinjenih kaznenih djela,
- informacije o zaposlenju ili nezaposlenosti osobe,
- karakteristike obiteljskog okruženja iz kojeg pojedinac dolazi,
- interese i socijalne aktivnosti (uključujući sportove, hobije ili druge aktivnosti kojima se pojedinac može baviti),
- preferirani način prijevoza (uključujući detalje o vozilu ako ga osoba posjeduje),
- razne osobine ličnosti, uključujući ponašanje, fizički izgled i slično.

Važno je razumjeti da, iako mediji upućuju na suprotno, sama izrada profila počinitelja ne dovodi sama od sebe do rješavanja kaznenog djela i uhićenja počinitelja. Profil počinitelja treba shvaćati kao alat koji je koristan i doprinosi uspješnosti kriminalističke istrage, posebno onda kada dođe do zastoja u istrazi i počinitelj nije identificiran. Profiliranje je od posebne koristi u slučajevima u kojima počinitelj iskazuje neuobičajeno ponašanje te neke psihopatološke karakteristike. U takvim je slučajevima otežana upotreba tradicionalnih metoda istraživanja te donošenja zaključaka o počinitelju, posebno onda kada su njegovi motivi nejasni. Prema postojećoj literaturi koja se bavi profiliranjem počinitelja, ta je metoda najuspješnija onda kada se koristi u kombinaciji s tradicionalnim istražnim metodama. Dakle, profiliranje se ne može koristiti kao samostalni alat tijekom kriminalističkog istraživanja. Ono pomaže usmjeriti istragu u određenom smjeru, ali ne može zamijeniti konvencionalne metode (Kocsis, 2007).

Analiza kriminološkog profiliranja temelji se na odgovorima na tri ključna pitanja (Sili, 2019):

1. Što se dogodilo na mjestu događaja?
2. Koja je motivacija stajala iza tih događaja?
3. Kakav bi profil osobe odgovarao počinitelju?

Odgovori na ova pitanja proizlaze iz kombinacije praktičnog iskustva dobivenog kroz rad na sličnim kaznenim djelima, statističkih uvida dobivenih analizom sličnih slučajeva, kroz proces homogenizacije varijabli te znanja stečenog kroz klinička istraživanja i praktičnu primjenu (Sili, 2019).

6. UPOTREBA LOGIČKIH NAČELA KOD PROFILIRANJA POČINITELJA

Prema mrežnom izdanju hrvatske enciklopedije logika je umijeće ispravnoga mišljenja, rasuđivanja, prosuđivanja, raspravljanja, temeljna filozofska disciplina koja se bavi ispravnim oblicima mišljenja, poimanja, suđenja i zaključivanja, te je stoga polazište i nužni temelj svake valjane spoznaje. U širem smislu mogu se razlikovati filozofijska i znanstvena logika.

Turvey (2012) definira logiku na način: „Logika se obično definira kao znanost valjane misli. No, kao što misao može značiti ili čin mišljenja ili objekt misli, dobivamo dvije definicije logike: logiku kao znanost (1) čina valjanog mišljenja, ili (2) objekte valjanog mišljenja.“

Kao dobro polazište, Turvey, (2012) prema, McInerney (2004) daje tri osnovna logička načela koja bi svi profileri trebali koristiti. Prema ovom autoru, najveći broj logičkih pogreški spada barem u jednu od sljedeće tri kategorije:

Načelo identiteta: Stvar je ono što je. Postojeća stvarnost nije jednolična masa, ali je sastavljena od raznih jedinki. U profiliranju, ovaj se argument može najbolje koristiti za argumentiranje neovisnosti mišljenja u pogledu profiliranja određenih zločina. To jest, svaki slučaj treba tretirati kao pojedinačni, a ne kao jednostavno proširenje drugih sličnih kaznenih djela. Drugim riječima, svako kazneno djelo predstavlja svoj vlastiti svemir dokaza, ponašanja i interakcija između žrtve i počinitelja.

Načelo isključene sredine: Između bića i nebića nije srednje stanje. Najbolji način da se ovo načelo sagleda u kontekstu profiliranja je: „ili se kazneno djelo (ili radnja/ponašanje) dogodilo, ili nije.“ Ključ utvrđivanja valjanosti ove premise je detaljna i potpuna rekonstrukcija događaja, kako bi se točno utvrdilo što se jest dogodilo, a što nije.

Načelo dovoljnog razloga: Sve ima svoj, dovoljan razlog. Ovo se također može nazvati načelom uzročnosti. Ovo načelo navodi da sve u poznatom svemiru ima razlog zbog kojeg postoji. Ovdje se podrazumijeva da ništa nije samoobjašnjivo ili uzrok samo po sebi.

Temeljno, postoje dva glavna pristupa u procesima izrade kriminalističkih profila, koja se odnose i na većinu metoda logičkog zaključivanja i argumentiranja. Prvi pristup je induktivna metoda, koja se oslanja na usporedne, korelacijske ili statističke metode i često zahtijeva

subjektivnu stručnost. Ova metoda je posebno vezana uz formiranje psiholoških profila počinitelja. S druge strane, drugi pristup obuhvaća deduktivno razmišljanje, koje se temelji na forenzičkoj analizi i metodičkoj evaluaciji ponašanja specifičnog počinitelja (Turvey, 2012).

6.1. Induktivna metoda kod profiliranja počinitelja

Induktivno profiliranje uključuje kreiranje opisa počinitelja zasnovanog na osobinama drugih počinitelja koji su izvršili slična kaznena djela na isti ili vrlo sličan način. Ova metoda uglavnom se oslanja na statističku analizu, što ga čini u znatnoj mjeri sklonim spekulacijama. Statističke tehnike ne omogućuju uvijek pouzdane zaključke, jer podaci mogu biti netočni ili pogrešno tumačeni. Profil koji se stvara na temelju ovog pristupa može u nekim slučajevima precizno opisati počinitelja, dok u drugima može rezultirati potpuno netočnim profilom (Kovač, 2014).

Induktivni profil počinitelja se formira generaliziranjem osobina kaznenog djela i karakteristika ličnosti raznih poznatih počinitelja koji su počinili slična djela. Takav profil je produkt nepotpune statističke analize i generalizacije, često izvedene bez uspoređivanja sa standardima, zbog čega se smatra induktivnim. Termin "induktivna" u ovom kontekstu dolazi iz područja induktivne statistike, koje se bavi generalizacijom, predviđanjem, evaluacijom i donošenjem odluka na temelju početno dostupnih podataka (Turvey, 2012).

Primjerice, statističke analize o kriminalu na području SAD-a za 2002. pokazuju kako je 90% osoba koje su počinile ubojstvo te godine, bilo muškarci. To ne jamči zaključak da će nepoznati počinitelj u bilo kojem slučaju ubojstva biti muškarac; dakle, induktivne premise pružaju različite stupnjeve sigurnosti. U induktivnom profilu, iznesene karakteristike su projektivne ili predviđaju neki budući događaj; navode kakav će prijestupnik biti kada bude pronađen. Kao takve, karakteristike profila određuju osobine počinitelja evidentirane na mjestu zločina i pretpostavlja se da su relativno stabilne tijekom vremena. Na primjer, prijestupnik koji iskazuje ljutnju na mjestu događaja može se pretpostaviti kao općenito ljuta osoba u svakodnevnom životu. Za počinitelja koji se prema svojim žrtvama odnosi pažljivo i s brigom može se smatrati da pokazuje te karakteristike kao dio svoje osobnosti (Petherick, 2009).

Pojednostavljena logika induktivnog stila profiliranja može se raščlaniti na sljedeći način (Petherick, 2009):

Premisa 1: Žrtva je bila bijela Europljanka.

Premisa 2: Općenito, ti su zločini počinjeni unutar jedne rase.

Premisa 3: Demografski na tom području obitavaju pretežno bijeli Europljani

Zaključak: Vjerojatna odgovorna osoba je bijelac s područja Europe.

Podaci koji se trenutno koriste za formiranje i statističko generaliziranje induktivnih kriminalističkih profila uglavnom potječu iz tri glavna izvora (Turvey, 2012):

- Studije, kako formalne tako i neformalne, provedene na poznatim zatvorenim kriminalnim grupama, uključujući kliničke i nekliničke intervjue koji su integralni dio ovih istraživanja.;
- Ranije riješeni slučajevi te profesionalno iskustvo iz kojeg profiler sakuplja podatke;
- Izvori informacija dostupni javnosti, uključujući široko rasprostranjene medijske kanale.

6.2. Deduktivna metoda kod profiliranja počinitelja

Deduktivno profiliranje predstavlja metodu koja je u kontrastu s induktivnim pristupom, oslanjajući se na logičko i racionalno razmišljanje temeljeno na fizičkim dokazima za izvođenje zaključaka o osobinama počinitelja. Ovaj pristup izbjegava spekulacije o potencijalnim karakteristikama počinitelja, a profil koji iz njega proizlazi temelji se na relativno pouzdanim zaključcima o ograničenom broju osobina, što omogućuje sužavanje kruga potencijalnih osumnjičenika (Kovač, 2014). Budući da su deduktivni argumenti strukturirani tako da je zaključak implicitno sadržan unutar premisa, osim ako je obrazloženje nevaljano, zaključak slijedi kao nešto što se podrazumijeva.

Deduktivno profiliranje temelji se na znanstvenoj metodi koja uključuje testiranje hipoteze kroz promatranje i eksperimentiranje. Nadalje, ono razvija određene hipoteze o slučaju te zatim pokušava isključiti konkurentne hipoteze na temelju dostupnih fizičkih dokaza (Petherick, 2009).

Turvey (2008) obrazložio je deduktivan profil. Na temelju fizičkih dokaza, Turvey iz hipoteze: „ako počinitelj pažljivo dezartikulira žrtvu, tada, pokazuje određeni stupanj medicinskog znanja” dolazi do zaključka da "djelo dokazuje da počinitelj ima medicinsko znanje“:

Premisa 1: Ako počinitelj pažljivo dezartikulira žrtvu, onda jest pokazao određeni stupanj medicinskog znanja.

Premisa 2: Žrtva nije bila raskomadana često korištenim instrumentima za sjeckanje poput sjekire, noža ili mačete (kao što bi mesar mogao koristiti).

Premisa 3: Nema dokaza da je korišten instrument za piljenje kao što je metalna pila, tračna pila ili radijalna pila.

Premisa 4: Postoje dokazi da je počinitelj razdvojio žrtvinu glavu, ruke, noge i stopala u njezinim zglobovima, s najvećom mogućom snagom, promišljenosti, preciznosti i pažljivosti, pomoću vrlo oštrog instrumenta za rezanje, koji nije nalik skalpelu.

Zaključak: Djelo dokazuje da počinitelj posjeduje medicinsko znanje.

Dedukcija koristi znanstveni pristup pri ispitivanju konkurentnih hipoteza i identificira određene argumente iz dostupnih fizičkih dokaza. Na taj način, ne samo da se identificiraju praznine u podacima, također pruža istražne strategije koje pomažu popuniti ove praznine. To dovodi do cjelovitijeg pristupa koji malo prostora ostavlja za nagađanja. Provjera valjanosti fizičkih dokaza također pomaže u određivanju vjerodostojnosti naknadnih dokaza ponašanja i njihove interpretacije, što je produžetak generiranja hipoteza (Petherick, 2009).

Dolazimo do zaključka da se pri izradi deduktivnog profila koriste tri skupine podataka (Sili, 2019) :

- 1) forenzički dokazi;
- 2) karakteristike mjesta zločina;
- 3) viktimologija.

Istražitelji bi trebali izbjegavati formiranje hipoteza o slučaju prije nego što detaljno pregledaju sve dostupne materijalne dokaze. Tek kada je slučaj pažljivo analiziran i kada su hipoteze razvijene, profileri su u mogućnosti interpretirati ponašanje počinitelja na temelju fizičkih dokaza (Petherick, 2009).

7. NAJPOZNATIJI PRISTUPI KOD PROFILIRANJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA

U daljnjem tekstu pružit će se teorijski i praktični pregled glavnih pristupa kriminalističkog profiliranja počinitelja koji se koriste u praksi. Detaljno će biti analizirani sljedeći pristupi: Kriminalističko – istražni pristup, psihologija istrage, dijagnostičke evaluacije, analiza bihevioralnih dokaza i geografsko profiliranje.

U literaturi je prisutno razilaženje mišljenja različitih autora o tome može li se svaka od navedenih smatrati samostalnom metodom profiliranja ili se svaka više odnosi na različite stadije kriminalističke istrage.

7.1. Kriminalističko – istražni pristup

Kriminalističko – istražni pristup kod profiliranja počinitelja najpoznatiji je pristup te je razvijen od strane FBI-a. Metoda je proizašla iz jedne studije provedene između 1979. i 1983. godine, u kojoj su savezni agenti vodili kriminalističke intervju s prijestupnicima o kaznenim djelima koja su počinili. Cilj je bio utvrditi postoje li dosljedna obilježja kod kaznenih djela koja mogu biti od pomoći u klasificiranju ovih prijestupnika u određene skupine (Petherick, 2009).

Osnovna premisa pristupa FBI-a temelji se na dihotomiji organiziranih i neorganiziranih počinitelja, ocjenjujući ih prema složenosti njihovih djela. Budući da je ovaj sustav bio u upotrebi prije nego što je temeljito istraživanje provedeno, možda ga je najbolje smatrati validacijskom studijom s terminologijom koja se prvi put pojavljuje u djelu Ubojica iz požude (engl. *The Lust Murderer*) iz 1980. godine Hazelwooda i Douglasa. Istraživači navode da je jedan od kvantitativnih ciljeva studije bio "identificirati karakteristike razlikovanja koje koriste agenti Odjela za bihevioralne znanosti (engl. *Bibehavioral Science Unit - BSU*) za klasifikaciju seksualnih ubojica i utvrditi jesu li te varijable statistički valjane" (Petherick, 2009).

Ovaj pristup zagovara kako organizirani počinitelj unaprijed planira djelo, uključujući izbor mjesta i žrtve, koja mu je obično nepoznata. Na mjestu događaja mogu se uočiti dokazi o njegovim naporima da kontrolira žrtvu i o sprječavanju otpora. Prema ovoj teoriji, mjesto događaja odražava osobnost zločinca, sugerirajući da je takav počinitelj u svojem

svakodnevnom životu organiziran i discipliniran, te da je prosječno ili natprosječno inteligentan (Pršlja, 2019). Organizirani počinitelj često je psihopat i organiziran je u većini aspekata svog života, što uključuje čišćenje mjesta događaja nakon počinjenja djela, uklanjanje oružja i dokaza, pa čak i pokušaje skrivanja tijela. Nadalje, organizirani počinitelj u najvećem broju slučajeva je socijalno kompetentan, vjerojatno konzumira alkohol te kontrolira svoje raspoloženje tijekom počinjenja djela.

S druge strane, neorganizirani počinitelj ima suprotne karakteristike u odnosu na organiziranog počinitelja. Neorganizirani počinitelj često je psihotičan, ne pokušava očistiti mjesto događaja ukloniti dokaze ili skriti tijelo/žrtvu. Neorganizirano kazneno djelo ukazuje na spontanost, žrtva i mjesto događaja su poznati počinitelju, dolazi do iznenadnog nasilja te je moguće seksualno nasilje nakon smrti. Neorganizirani počinitelj ispodprosječne je inteligencije, socijalno neprilagođen, tjeskoban tijekom izvršenja djela te je vjerojatna minimalna uporaba alkohola i droga (Petherick i Brooks, 2020).

Neki od najpoznatijih ubojica koji se klasificiraju kao organizirani počinitelji su: Ted Bundy (osim u slučajevima svojih posljednjih ubojstava na Floridi), Gary Ridgway, poznat kao zloglasni Ubojica s rijeke Green i Bostonski davitelj. U tu ih skupinu svrstavamo zbog sklonosti ka detaljnom planiranju i održavanju visokog nivoa kontrole tijekom izvršenja djela (Burazer, 2019). Theodore Robert Bundy, poznat kao Ted Bundy, bio je ozloglašeni američki serijski ubojica, lopov, silovatelj, ubojica i nekrofil, poznat po svojim zlodjelima. Smatra se jednim od najpoznatijih američkih serijskih ubojica. Gary Leon Ridgway, poznat kao Ubojica s rijeke Green, je američki serijski ubojica. Optužen je i osuđen za 48 ubojstava koja su se dogodila između ranih 1980-ih i kasnih 1990-ih. Američki serijski ubojica, poznat kao Bostonski davitelj, počinio je najmanje 11 ubojstava žena na području Bostona tijekom razdoblja od 1962. do 1964. Njegovi zločini su bili tema mnogih knjiga i filmova, iako je točan broj žrtava ostao predmetom rasprava i polemika.

Jeffrey Dahmer i Ed Gein mogu se navesti kao tipični primjeri neorganiziranih počinitelja. Jack Trbosjek, iako u osnovi posjeduje karakteristike organiziranog počinitelja, zbog nekih aspekata svojih djela može biti opisan i kao počinitelj s mješovitim karakteristikama (Burazer, 2019). Jeffrey Dahmer jedan je od najzloglasnijih američkih serijskih ubojica, poznat po velikom broju ubojstava i silovanja te po nekrofiliji i kanibalizmu. Ed Gein također je američki serijski ubojica koji je poznat po izrazito nehumanom postupanju s tijelima svojih žrtava. Jack Trbosjek pseudonim je ubojice koji je svoje žrtve brutalno ubijao u drugoj polovici 1888. godine.

Iako ovakav način profiliranja pomaže kod klasifikacije počinitelja, ne možemo jednog počinitelja izričito klasificirati kao organiziranog ili neorganiziranog, jer većina takvih ljudi posjeduje neke od karakteristika iz jedne, kao i iz druge skupine. Možemo zaključiti kako je većina počinitelja kaznenih djela kombinacija navedenih dviju skupina.

Tablica 1. Karakteristike profila organiziranih i neorganiziranih ubojica (Oleson, 2005)

ORGANIZIRANI POČINITELJ	NEORGANIZIRANI POČINITELJ
Prosječna do natprosječna inteligencija	Ispodprosječna inteligencija
Socijalno kompetentan	Socijalno nekompetentan
Kvalificirani rad	Nekvalificirani rad
Seksualno kompetentan	Seksualno nekompetentan
Starije dijete u obitelji	Mlađe dijete u obitelji
Očev rad stabilan	Očev rad nestabilan
Nedosljedna disciplina u djetinjstvu	Oštra disciplina u djetinjstvu
Kontrolirano raspoloženje tijekom počinjenja	Anksiozno raspoloženje tijekom počinjenja
Konsumacija alkohola uz kriminal	Minimalna konzumacija alkohola
Situacijski stres	Minimalni situacijski stres
Život s partnerom	Živi sam
Pokretljivost autom u dobrom stanju	Živi/radi blizu mjesta događaja
Prati kriminal u medijima	Minimalno zanimanje za medije
Moguća promjena posla ili napuštanje grada	Značajna promjena ponašanja (droga/alkohol zlostavljanje, religioznost itd.)

Na Tablici 1. prikazane su neke od najčešćih karakteristika koje se mogu povezati s organiziranim i dezorganiziranim počiniteljima kaznenih djela, u ovom slučaju ubojica.

Kriminalističko – istražni pristup sastoji se od nekoliko koraka koji bi u konačnici trebali dovesti do uhićenja počinitelja. Douglas i sur. (1986) definiraju prvu fazu, poznatu kao "ulazne informacije", kao proces sakupljanja i sintetiziranja svih relevantnih podataka o počinjenom kaznenom djelu, što uključuje, ali nije ograničeno na, fizičke dokaze, policijske izvještaje te fotografije i videozapise. Nadalje, prva faza se odnosi na fotografije obdukcije, fotografije iz zraka i slike mjesta događaja, zajedno sa skicama mjesta događaja s udaljenostima i smjerovima (Petherick, 2009). Također, tijekom ove faze, žrtva se ispituje, uključujući informacije o njegovom ili njezinom "domaćem okruženju, zaposlenju, ugledu, navikama, strahovima, fizičkom stanju, osobnosti, kriminalnoj povijesti, obiteljskim odnosima, hobijima i društvenom ponašanju" (Petherick, 2009). Drugu fazu Douglas i sur. (1992), modele procesa odlučivanja, definiraju kao integraciju različitih parametara profiliranja u obrasce koji mogu biti od pomoći pri određivanju tipova i metoda ubojstva, namjere, rizika za žrtvu i za počinitelja, razine eskalacije, vremenskih parametara te čimbenika koji se odnose na lokaciju. Iako se o tome ne govori posebno, vjerojatno je da su ovi podaci iskorišteni za Priručnik za klasifikaciju zločina, alat osmišljen kako bi napravio „eksplicitne kategorije zločina koje su se koristile neformalno" (Petherick, 2009). Navedene kategorije Ressler, (1988) (kao što citira Petherick, 2009) navodi kao:

- Vrsta i stil ubojstva
- Primarna namjera počinitelja
- Rizik žrtve
- Rizik počinitelja
- Eskalacija
- Vremenski čimbenici
- Čimbenici lokacije

U trećoj fazi, nazvanoj procjena zločina, nastoji se rekonstruirati događaj i ponašanje žrtve i počinitelja. Na temelju tih informacija, zajedno s podacima iz prethodnih faza, donose se procjene o organiziranosti ili neorganiziranosti kaznenog djela i počinitelja. Stoga je primjena tipologije posebno korisna u ovoj fazi.. Ostala razmatranja uključuju dinamiku mjesta događaja, motivaciju i razmatranja mogućih insceniranih kaznenih djela (Petherick, 2009).

U četvrtoj fazi nastaje konkretan kriminalni profil koji pruža informacije o počiniteljevom porijeklu, fizičkim osobinama, navikama, uvjerenjima, vrijednostima te ponašanju prije i poslije izvršenog kaznenog djela (Ressler, 1988).

Nakon što je profil izrađen, može se predati istražnom timu i uključiti u istragu kroz identifikaciju osumnjičenika i procjenu onih koji su već pod nadzorom. U idealnom scenariju, ovo bi dovelo do posljednje faze - uhićenja. Ukoliko do uhićenja dođe, autori ističu potrebu za intervjuom radi provjere valjanosti cijelog procesa. (Petherick, 2009).

Kao neke od nedostataka ranije opisanog načina profiliranja počinitelja možemo navesti određen stupanj subjektivne interpretacije od strane onog tko izrađuje profil - profiler sam određuje na koje od mnoštva obilježja će biti stavljen naglasak i kojem tipu osumnjičeni najviše slični. Nadalje, može se dovesti u pitanje je li takav profil znanstveno utemeljen ili je više stvar osobne intuicije profilera. Također, pristup je temeljen na relativno malom broju slučajeva i intervju s relativno malim brojem serijskih silovatelja i ubojica što dovodi do sumnje u njegovu valjanost.

7.2. Psihologija istrage

Psihologija istrage ili istražna psihologija (IP) koristi znanstvena istraživanja i uvelike ovisi o empirijskim analizama provedenim na pojedinačnim vrstama kaznenih djela. Budući da se psihologija istrage više oslanja na empirijsko istraživanje nego druge induktivne metode, prednosti ovog pristupa praksi su očite. Međutim, značajan problem u korištenju ovog procesa u razvoju kriminalnog profila potencijalna je varijacija koja može nastati između profilera u određivanju pojedinosti zločina i primjenjivost relevantnog ili prikladnog istraživanja (Petherick i Brooks, 2020).

Canter (2000) navodi kako psihologija istrage obuhvaća sve psihološke aspekte koji su važni za provođenje kriminalističkih i civilnih istraga. Fokus ovog pristupa je na načinima na koje kriminalne aktivnosti mogu biti ispitane i na razumijevanju kako bi otkrivanje kaznenih djela bilo učinkovito te pravni postupci primjereni (Petherick i Brooks, 2020).

Psihologiju istrage čini pet osnovnih komponenti: međuljudska povezanost, važnost mjesta i vremena, kriminalne karakteristike, kriminalna karijera i forenzička svjesnost (Ebisike, 2009).

Međuljudska povezanost odnosi se na analizu kriminalnih radnji počinitelja kako bi se vidjelo jesu li iste povezane s načinom na koji on/ona postupa s drugim ljudima u situacijama koje nisu kriminalne prirode. Vjeruje se da je počiniteljeve radnje na mjestu zločina odražavaju njegove ili njezine radnje u svakodnevnim aktivnostima, koje nisu kriminalne prirode. Primjerice, počinitelj će često odabrati žrtvu koja ima iste karakteristike kao i neka osoba koja je njemu važna (Ebisike, 2009).

Važnost mjesta i vremena očituje se u vjerojatnosti da će počinitelj počiniti kazneno djelo na nekoj od lokacija koje za njega predstavljaju određenu važnost. Postoji ideja da prijestupnici obično počine ubojstvo ili silovanje na njima poznatim lokacijama, gdje se osjećaju ugodno i da imaju kontrolu. Možemo zaključiti kako postoji velika vjerojatnost da počinitelj živi ili radi u blizini mjesta događaja, ako su sva djela počinjena na istom, određenom zemljopisnom području. Nadalje, ispitivanje mjesta i vremena napada može pružiti vrijedne informacije o ograničenjima kretanja počinitelja. Proučavajući karakteristike počinitelja, istražitelji mogu utvrditi prirodu počinjenog djela, a proučavanjem načina počinjenja mogu doći do klasifikacije kriminalnih obilježja. Ovo može dovesti do otkrivanja nekih zajedničkih karakteristika određenih podskupina počinitelja i do pravilnog usmjeravanja istrage (Ebisike, 2009).

Kriminalne karakteristike omogućuju stvaranje uvida u vrstu kriminalnog djela koje je predmet istrage. Glavna svrha ovog postupka je odrediti može li način izvršenja kaznenog djela dovesti do svrstavanja u određene kategorije. Ova induktivna metoda slična je FBI-jevim naporima u primjeni dihotomije na organiziranog/neorganiziranog počinitelja. (Petherick, 2009).

Kriminalna karijera sugerira da će počinitelj imati konzistentan modus operandi, iako se ne osporava da ima mjesta za prilagodbe i promjene. Ovakve prilagodbe i promjene mogu biti odraz prošlih iskustava koja su se dogodila tijekom počinjenja djela. Na primjer, počinitelj može vezati i začepiti usta sadašnjoj žrtvi na temelju vriska i otpora bivše žrtve. Ovaj aspekt može upućivati na evoluciju načina činjenja kaznenog djela kojeg odražavaju mnogi počinitelji koji uče kroz počinjena djela i nastavljaju usavršavati svoje kriminalna ponašanja. Osim toga, priroda i vrsta preventivnog ponašanja mogu pružiti određeni uvid u vrstu kontakta koji je počinitelj imao sa sustavom kaznenog pravosuđa (Petherick, 2009).

Konačno, forenzička svijest može pokazati povećanje učenja na temelju prošlih iskustava u sustavu kaznenog pravosuđa. Na primjer, silovatelj se može okrenuti korištenju zaštite kako bi spriječio prijenos bioloških tekućina i spriječio naknadnu DNK analizu. Počinitelji mogu biti vješti u primjeni tehnika koje otežavaju policijske istrage, poput nošenja maski ili rukavica ili

pokušaja uništavanja dokaza koji bi se mogli koristiti tijekom kaznenog progona. (Petherick, 2009).

Psihologija istrage razlikuje se od kriminalističko – istražne metode po tome što je bazirana na procesuiranju podataka „odozdo prema gore” (engl. „bottom-up”) i analizi postojećih dokaza. Cilj joj je utvrditi povezanost između kaznenih djela i karakteristika počinitelja. S druge strane, kriminalističko – istražna metoda je bazirana na procesuiranju „odozgo prema dolje” (engl. „top-down”) te koristi subjektivne zaključke dobivene kako iz iskustava iz ranije počinjenih djela tako i iz intervjua (istraživanja) o počiniteljima.

Nadalje, postoji pet karakteristika koje mogu biti korisne istražiteljima. One su same po sebi razumljive i uključuju: mjesto stanovanja, kriminalnu biografiju, obiteljske/društvene karakteristike, osobne karakteristike i povijest obrazovanja i zanimanja. Boon i Davies (1993) sugeriraju da su lokacija stanovanja i kriminalna povijest najkorisnije karakteristike počinitelja (ponovno ističući važnost geografskih čimbenika djela za psihologiju istrage) (Petherick, 2009).

Kritike psihologije istrage podudaraju se s kritikama drugih induktivnih pristupa profiliranju. Značajan naglasak stavljen je na korištenje statističkih postupaka u određivanju karakteristika počinitelja, pri čemu je najznačajniji višedimenzionalno skaliranje ili analiza najmanjeg prostora (SSA). Ovaj postupak pruža grafički prikaz odnosa između varijabli, pri čemu one koje su blisko povezane izgledaju bliže jedna drugoj, a one koji nisu u korelaciji su udaljenije na prikazu. Svrstavanje varijabli u određene grupe također može ukazivati na one skupine ponašanja koje su međusobno povezane, upućujući time na prijestupno ponašanje, kaznena djela ili prijestupnikove karakteristike (Petherick, 2009).

McGrath (2000) smatra kako predviđanja o ponašanju prijestupnika ili njegovih karakteristika možda neće biti primjenjiva na određeni slučaj zbog niske početne vrijednosti pojavljivanja. Kao rezultat toga, generalizacije se mogu ili ne moraju primijeniti na određeni slučaj pri donošenju zaključka, umjesto da je zaključak specifičan za određeni slučaj (Petherick, 2009).

7.3. Dijagnostičke evaluacije

Detalji o aktivnostima na mjestu događaja, rekonstrukcija događaja i izjave svjedoka mogu pomoći istražiteljima da događaj promotre iz nekog novog kuta, kojeg samo informacije dobivene tradicionalnim istražnim metodama nisu dopustile. Ove informacije o ponašanju počinitelja mogu pružiti uvid u obrasce razmišljanja i osobne navike počinitelja koji prelaze granice samog kaznenog djela. Interesi počinitelja, vrsta odnosa koji uspostavlja sa žrtvom, kriteriji po kojima odabire okolnosti kaznenog djela, količina planiranja u koju se upušta i rizici na koje je spreman pristati, sve su to informacije koje pomažu u stvaranju slike o mentalnom stanju počinitelja. Navedeno može pružiti korisne uvide u njegovu vjerojatnu motivaciju, njegove osobne potrebe, stil života i prošlost. Ova vrsta informacija može biti posebno korisna, na primjer, kada se radi o povezanom nizu kaznenih djela, gdje je žrtva nepoznata počinitelju, ili gdje se djelo čini bizarnim i neobjašnjivim (Ebisike, 2007).

Dijagnostičke evaluacije ili klinički pristup najstariji je pristup profiliranju počinitelja, kojeg najčešće prihvaćaju psihijatri i klinički psiholozi. Dijagnostički evaluacijski pristup promatra počinitelje sa stajališta mentalne bolesti i pokušava ispitati kaznena djela i mjesta događaja iz te perspektive. Oslanjajući se na svoje iskustvo u kliničkoj praksi, razumijevanje procesa mentalnog zdravlja i poznavanje psiholoških poremećaja, ovi stručnjaci pokušavaju predvidjeti koja vrsta počinitelja bi mogla biti odgovorna za specifične vrste kriminalnih aktivnosti (Ebisike, 2007).

Neki autori smatraju kako dijagnostičke evaluacije nisu zasebna tehnika profiliranja, već opisuju općenite usluge koje pružaju stručnjaci za mentalno zdravlje, uglavnom se oslanjajući na kliničku procjenu. McGrath (2001), kako citiraju Petherick i Brooks (2020), sugerira kako su kliničari mogu biti dobar izbor profileru iz sljedećih razloga:

- Njihovo znanje o bihevioralnim znanostima i iskustvo na području psihopatologije stavljaju ih u zavidan položaj kod istraživanja osobnosti i bihevioralnih karakteristika na osnovama informacija prikupljenih s mjesta događaja.
- Forenzički psihijatar je u dobrom položaju za proučavanje značenja iza specifičnih oblika ponašanja.

- Imajući u vidu iskustvo, obrazovanje i naglasak na kritičkom i analitičkom razmišljanju, forenzički psihijatar je u povoljnoj situaciji da "primijeni svoje znanje na novo znanstveno područje".

Dijagnostičke evaluacije kao pristup uvelike se promijenio od provođenja empirijskih studija tijekom 1990-ih do ranih 2000-ih. Došlo je do povećanja specijaliziranih pozicija unutar policije koje zahtijevaju zvanje psihijatra ili psihologa sa znanjem i iskustvom u kaznenom progonu. Posljedično, klinički i dijagnostički pristup profiliranju je sada implementiran u specijalizirane policijske položaje, a ne u opću forenzičku psihologiju i psihijatrijske prakse (Petherick i Brooks, 2020).

Woodworth i Porter (2001) kako citira Petherick (2009) tvrde da "iako se upotreba psihoanalitičkih koncepata u profiliranju danas rijetko viđa, analiziranje Ludog bombaša (engl. Mad Bomber) ostaje zanimljiv događaj u razvoju profiliranja."

Iako dijagnostičke evaluacije ne predstavljaju jedinstveni pristup s jasno definiranim teorijskim okvirom, Copson, Badcock, Boon i Britton (1997) navode sljedeća načela kliničkog profiliranja:

- Izrada po narudžbi: Savjetovanje ne bi trebalo biti temeljeno na ponavljanju općenitih, nasilnih, antisocijalnih kriminalnih stereotipa. Potrebno je temeljito analizirati karakteristike specifičnog djela za koje se izrađuje profil, identificirajući posebne neobičnosti i specifične detalje. Navedene jedinstvenosti, koje razlikuju jedno kazneno djelo od drugog, trebale bi pomoći u sužavanju popisa potencijalnih počinitelja.
- Interaktivno: S obzirom na varijabilnu složenost i uzimajući u obzir karakteristike i sposobnosti policijskih službenika u razumijevanju psiholoških pojmova povezanih s profileru postavljenim pitanjima.
- Refleksivno: Preporuke koje profiler daje trebale bi biti fleksibilne i prilagodljive, pri čemu novi podaci utječu ne samo na pojedinačne aspekte istraživanog kaznenog djela, već i na cjelokupno razumijevanje slučaja.

Isti autori također identificiraju brojne opasnosti (Copson, Badcon, Boon i Britton, 1997):

- Postoji imperativ da se ugodi, koji se mora prepoznati i prevladati, inače će objektivnost biti potkopana tendencijama prevelikom tumačenju i jednoznačnosti.
- Bliska interakcija s policajcima ostavlja profilera otvorenim za optužbe za neprimjerene ili tajne dogovore, kao što su krojenje profila kako bi odgovarao poznatom

osumnjčeniku ili smišljanje neke strategije intervjuiranja koja je neetična ili čak protuzakonita.

- Masa podataka koja proizlazi iz interaktivnog i reflektivnog procesa znači da je zabilježavanje iznimno težak i dugotrajan posao, čak do te mjere da se ponekad pismeno izvješće i ne napiše.
- Smanjenje mase podataka u sažeti dokument, posebno neuspjeh u izradi sažetog dokumenta, ostavlja mjesta da se profilerovi zaključci krivo interpretiraju.

Iako u literaturi nisu izravno iznesene specifične kritike dijagnostičkih procjena, one se mogu implicitno izvesti iz same metodologije. Na primjer, nedostatak jedinstvenog pristupa može dovesti do nedovoljne jasnoće principa koji su uključeni, a svaki pokušaj procjene učinkovitosti ovog pristupa može biti otežan zbog nemogućnosti reprodukcije procesa razmišljanja koji je rezultirao određenim zaključcima. (Petherick, 2009).

7.4. Analiza biheviornalnih dokaza

Analizu biheviornalnih dokaza kao pristup profiliranju počinitelja kaznenih djela razvio je američki forenzičar Brent E. Turvey. 1999. godine nakon razgovora s jednim američkim serijskim ubojicom, konkretnije, Jeromeom Brudosom, Turvey je došao do zaključka kako se policijski spisi ne podudaraju s izjavama počinitelja. Na temelju toga, zaključio je kako su pogrešno korišteni pristupi profiliranju koji su se koristili do tada te je osmislio novi, koji se prvenstveno temelji na dostupnosti materijalnih dokaza (Ebisike, 2007). Dakle, analiza biheviornalnih dokaza najnoviji je samostalan pristup profiliranju počinitelja kaznenih djela.

Turvey je tvrdio da analiza biheviornalnih dokaza stvara deduktivni profil počinitelja, za razliku od induktivnog. Prema njemu je "deduktivni kriminalni profil skup počiniteljevih karakteristika koje su obrazložene konvergencijom fizičkih i biheviornalnih obrazaca dokaza unutar jednog kaznenog djela ili niza povezanih kaznenih djela. Također, navodi da su odgovarajući materijalni dokazi koji sugeriraju na određene karakteristike ponašanja, viktimologije i mjesta događaja, uključeni u strukturu pisanog profila kao potpora bilo kakvim argumentima o karakteristikama počinitelja (Ebisike, 2007).

Snaga ovog pristupa nalazi se u činjenici da profiler koristi isključivo one podatke koji su sigurni i poznati; ništa se ne pretpostavlja niti naslućuje, a mnogo toga vremena se troši na

utvrđivanje vjerodostojnosti materijalnih dokaza i njihovog odnosa s kaznenim djelom. Na ovaj način, dokazi koji su irelevantni ili nepovezani s događajem imaju ograničenu dokaznu vrijednost i ne pridaje im se pažnja u konačnoj analizi. Ovo doprinosi očuvanju objektivnosti i rezultira preciznijim i korisnijim završnim proizvodom (Petherick, 2009).

Analiza bihevioralnih dokaza sastoji se od četiri faze koje vode izradi profila počinitelja. Forenzička analiza prva je faza koji se odnosi na ispitivanje, testiranje i tumačenje materijalnih dokaza. U ovoj fazi, svi materijalni dokazi povezani sa slučajem ispituju se kako bi se utvrdila njihova relevantnost te priroda i kvaliteta istih. Ova faza također osigurava dokaznu kvalitetu dokaza u slučaju kaznenog progona. Forenzična analiza omogućuje profileru da identificira koji su dokazi potrebni za izradu profila, koji dokazi nedostaju, na koji način su neki dokazi pogrešno interpretirani i kakvu važnost ti dokazi imaju u kasnijim analizama. (Petherick, 2009).

Thorton (2006) pojašnjava važnost materijalnih dokaza: „*Zanimaju nas fizički dokazi jer mogu ispričati priču. Fizički dokazi - pravilno prikupljeni, ispravno analizirani i ispravno protumačeni - mogu utvrditi činjenične okolnosti u vrijeme počinjenja djela. Ukratko, kazneno djelo se može rekonstruirati. Naš primarni interes je u konačnici u rekonstrukciji, a ne u dokazima per se... Također, uz kredibilitet je i etika - moralna obveza koja treba održavati cjelovitost procesa pomoću kojih je rekonstrukcija ostvarena. Ukratko, etika rekonstrukcije događaja predstavlja imperativ da se "učini na ispravan način". "Učiniti to ispravno" uključuje više od ispravnih nagađanja. Potreban je sustavan proces. To uključuje pravilno prepoznavanje dokaza, prosijavanje relevantnog žita iz nebitnog kukolja, te precizna primjena logike, kako induktivne tako i deduktivne. Proces nije trivijalan.*“

Budući da ova faza uključuje analizu fizičkih dokaza, profileri koji nisu obučeni ili kvalificirani za njihovo tumačenje ne bi trebali preuzimati tu odgovornost. Umjesto toga, potrebna je njihova suradnja s pouzdanim stručnjacima koji su specijalizirani za obradu tih dokaza kako bi se osiguralo točno izvođenje zaključaka. Također je ključno prepoznati važnost točnog utvrđivanja činjenica iz informacija prikupljenih tijekom istrage, iako se često pogrešno pretpostavlja da su te informacije nepogrešive.

Druga faza analize bihevioralnih dokaza je viktimologija. Ona obuhvaća temeljito proučavanje informacija o životu žrtve. Profiler bi trebao analizirati žrtvino zanimanje, upotrebu droga i alkohola, hobije, obiteljske i prijateljske veze te kriminalnu povijest. Vjeruje se da analizom ovih osobina žrtve, istražitelji i profileri mogu bolje razumjeti motive počinitelja. U isto vrijeme, potrebno je procijeniti i razinu rizika kojoj je žrtva izložena. Na primjer,

općeprihvaćeno je mišljenje da postoji visoki rizik da prostitutke postanu žrtvama nekog kaznenog djela (Ebisike, 2007). U ovoj fazi je važno ne zanemariti ni jedan detalj, s ciljem sakupljanja čim više informacija, kako bi se procijenilo postoji li bilo kakva povezanost između žrtve i počinitelja. Dvije povezane komponente kod viktimologije su izloženost žrtve i počinitelja. Izloženost žrtve odnosi se na mogućnost trpljenja štete ili gubitka zbog osobnog, profesionalnog ili društvenog života pojedinca. Ona se dalje dijeli na izloženost načinu života i postojeću izloženost u trenutku viktimizacije, poznatiju kao izloženost incidentu. Kao opće pravilo, izloženost može biti niska, srednja ili visoka, što ukazuje na razinu rizika u kojoj se osoba nalazi na temelju osobnog, profesionalnog i društvenog života. Dakle, kod analize biheviornalnih dokaza, potrebno je uložiti vrijeme i u proučavanje žrtvine osobnosti i njenih biheviornalnih karakteristika, a ne samo u proučavanje počinitelja (Petherick, 2009).

Treća faza analize biheviornalnih dokaza je analiza kaznenog djela. U ovoj fazi, profiler analizira mjesto događaja kako bi utvrdio detalje poput vremena napada, vrste oružja koje je korišteno, metode ulaska, karakteristike lokacije i druge relevantne informacije s mjesta događaja. Također je važno zabilježiti sve što je počinitelj izgovorio ili učinio tijekom napada. Profiler bi trebao također ocijeniti je li događaj mogao biti insceniran. Nakon toga se sastavlja profil počinitelja (Ebisike, 2007). Ova faza također utvrđuje koja vrsta mjesta događaja je uključena u samo djelo. To uključuje kontaktnu točku; primarno, sekundarno i tercijarno mjesto događaja; i odlagalište. Na primjer, žrtva s opsežnim ranama koje bi proizvele znatnu količinu krvi nalazi se na području bez mrlja krvi. Ovo ukazuje na to da je žrtva ubijena negdje drugdje (primarno mjesto događaja), a zatim premještena na mjesto gdje je pronađeno tijelo (odlagalište ili sekundarno mjesto događaja) (Petherick, 2009).

Posljednja faza je stvaranje kriminalnog profila, a naziva se karakteristike počinitelja. Svi podaci iz prethodnih faza se integriraju i procjenjuju pomoću znanstvenih metoda i deduktivnog zaključivanja, da bi se utvrdilo kakve podatke materijalni dokazi, viktimologija i karakteristike mjesta događaja daju o počinitelju (Petherick, 2009).

Iako analiza biheviornalnih dokaza koristi deduktivnu logiku kao osnovni pristup, nije potpuno deduktivna jer se tijekom dedukcije djelomično oslanja na indukciju. Indukcija rezultira teorijama koje se mogu testirati prema dokazima. Primjeri poput uzoraka rana i viktimologije ilustriraju kako se induktivne metode mogu koristiti kao temelj za kasniju deduktivnu analizu. Tipično, vrsta noža, njegova širina, duljina oštrice i druge karakteristike oštrog oružja određuju se proučavanjem poznatih oružja i njihovih svojstava, kao i povezanih uzoraka rana. Međutim,

primjena ovih znanja na specifične značajke rana nađenih na tijelu žrtve zahtijeva deduktivnu upotrebu tih informacija (Petherick, 2009).

U literaturi nema izričitih kritika ove metode, iako postoji općenita rasprava o deduktivnim pristupima. Većina autora je zbunjena kada je riječ o objašnjenju postupka, dok ostali raspravljaju o temi na površan način, pokazujući nerazumijevanje kako cijeli proces stvarno funkcionira.

Zbog velikog oslanjanja ovog pristupa profiliranja isključivo na materijalne dokaze, može biti dovedena u pitanje njihova vrijednost u samom kaznenom postupku, posebice u slučajevima podmetanja materijalnih dokaza, namještanja i tomu sličnog.

7.5. Geografsko profiliranje

Geografsko profiliranje razvio je 1995. godine Kim Rossmo, bivši policijski službenik, s policijom grada Vancouvera. Rossmo vidi geografsko profiliranje kao „sustav upravljanja strateškim informacijama koje se koriste u istragama serijskih nasilnih kaznenih djela.“

Geografsko profiliranje je metoda analize kaznenih djela koja koristi lokacije iz niza povezanih djela za određivanje najizglednijeg mjesta boravka počinitelja. Ova tehnika generira kartu vjerojatnosti koja ukazuje na potencijalnu osnovnu lokaciju počinitelja, obično njegovo ili njezino mjesto stanovanja ili posao. Ta karta vjerojatnosti može se upotrijebiti za rangiranje osumnjičenika prema njihovim adresama, pretragu evidencija u bazama podataka, određivanje zona za pojačane policijske patrole i slično. Geografsko profiliranje, kombinirajući koncepte iz psihologije okoliša i istraživačke psihologije, fokusira se na predviđanje vjerojatnog prostornog ponašanja počinitelja unutar specifičnog okruženja, uključujući prostorne odnose između različitih mjesta događaja (Ebisike, 2007). Dok ranije navedeni pristupi profiliranju pokušavaju definirati brojne karakteristike počinitelja (npr. dob, spol, rasa i inteligencija) te njegove ili njezine radnje tijekom počinjenja, geografsko profiliranje usredotočuje se na samo jedan aspekt kaznenih djela: vjerojatnu lokaciju počinitelja. U idealnom slučaju, nakon što se sastavi, geopofil bi trebao slijediti i upotpuniti puni kriminalni profil počinitelja (Ebisike, 2007).

Wilson (2003) kako citira Petherick (2009) pojašnjava: „Kaznena djela nisu slučajna – postoji obrazac. Rečeno je kako kriminalci nisu toliko različiti od kupaca ili čak od lavova koji love

svoj plijen. Kada počinitelj počini određeni broj kaznenih djela, za sobom ostavlja otisak svoje mentalne mape, a iz toga se mogu izvući određeni podaci. Svako mjesto događaja stavlja se u računalni program koji zatim stvori kartu najvjerojatnijih područja na koja policija treba ciljati“

Primarna tehnika koja se koristi kod geografskog profiliranja je upotreba računalnog sustava poznatog kao Kriminalno geografsko ciljanje (engl. Criminal Geographic Targeting - CGT).

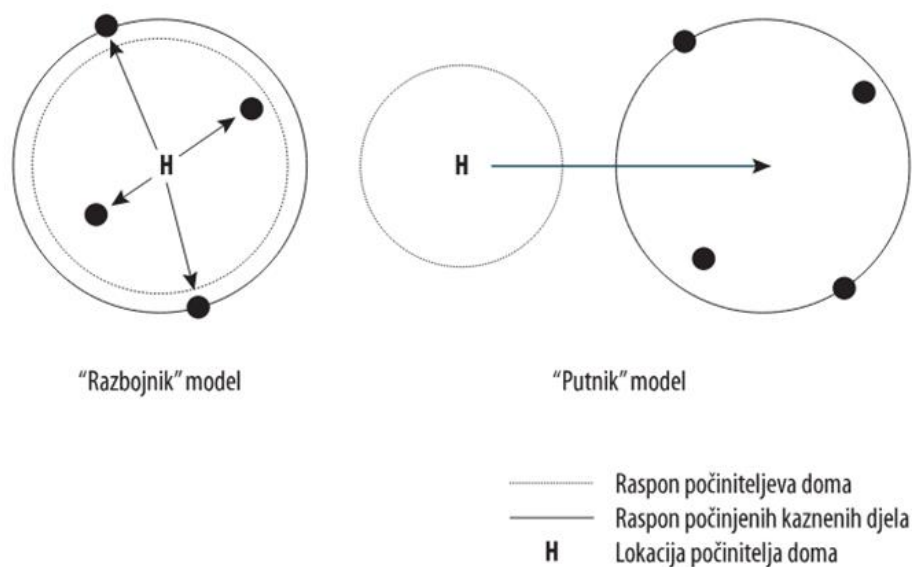
Teoretske postavke geografskog profiliranja su načelo najmanjeg napora, načelo smanjenja udaljenosti i kružna hipoteza. **Načelo najmanjeg napora** na temeljnoj razini implicira da će ljudi, kada su im ponuđena dva alternativna načina djelovanja, izabrati onaj koji zahtjeva najmanji napor. To jest, ljudi će odabrati najlakši način djelovanja (Petherick, 2009).

Rossmo (2000) tvrdi da je sposobnost nametanja proizvoljnih koncepata blizine mjesta događaja otežana činjenicom da je naše geografsko okruženje u velikoj mjeri nejednolično. To znači da neće samo izgled našeg okoliša imati utjecaj na odluke o prijestupu nego i naša fizička lokacija u trodimenzionalnom prostoru dolazi u obzir. Ovo može biti posebno važno u područjima poput New Yorka i drugih velikih gradova u kojima je visoka gustoća naseljenosti norma. U ruralnim područjima gdje su rute kretanja obično ravnije i prirodno veće, primjena načela najmanjeg napora također može biti problematična. Opasnost primjene načela najmanjeg otpora ne odnosi se nužno na generalnu primjenu, već na upotrebu istih principa na velikim, otvorenim područjima kao i u gradskim prostorima. Načelo najmanjeg napora možda neće uzeti u obzir ni ostale karakteristike kaznenih djela, kao nedostatak dostupnosti žrtve u određenim područjima, prekinuta kaznena djela ili neki drugi događaj nad kojim počinitelj nema izravnu kontrolu (Petherick, 2009).

Načelo smanjenja udaljenosti odnosi se na ideju da će se učestalost kaznenih djela smanjiti povećanjem udaljenosti počinitelja od njegovog doma (Petherick, 2009, prema Rengert, Piquero, i Jones, 1999; van Koppen i de Keijser, 1997). Opadanje udaljenosti je zemljopisni oblik načela najmanjeg napora (Petherick, 2009, prema Harries, 1999) i rezultira pokazivanjem sklonosti bližim mjestima događaja od strane počinitelja. Navedeno ne znači nužno da su mjesta na kojima je djelo počinjeno usko grupirana oko mjesta stanovanja počinitelja jer bi to predstavljalo prijetnju njegovoj anonimnosti i slobodi. Zbog toga Rossmo (2000) uvodi koncept komforne zone ili "buffer zone" neposredno oko doma počinitelja. Unutar ovog područja, žrtve se smatraju manje privlačnima zbog većeg percipiranog rizika od izvršenja

kaznenih djela u blizini mjesta stanovanja. Smanjenje udaljenosti također je pod utjecajem prilika na sličan način kao i kod načela najmanjeg otpora..

Treća teorijska pretpostavka geografskog profiliranja je **kružna teorija**. Kružna teorija razlikuje dva tipa počinitelja zločina, "razbojnika" i "putnika". Razlika između njih temelji se na lokacijama na kojima izvršavaju kaznena djela. Razbojnik predstavlja počinitelja koji čini kaznena djela izvan svog mjesta stanovanja, nakon čega se vraća u njega. U ovom slučaju, mjesto stanovanja nalazi se unutar kruga koji je omeđen krajnjim točkama, tj. dvama najudaljenijim mjestima na kojima je počinio neko kazneno djelo. Putnik predstavlja počinitelja koji odlazi iz mjesta prebivališta, odlazi na drugo geografsko područje na kojemu čini djelo, zatim se vraća u mjesto prebivališta (Petherick, 2009).

Slika 1. Prikaz modela „razbojnika“ i „putnika“ (Slaviček i Doležal, 2012)

Na Slici 1. prikazan je odnos počinitelja „razbojnika“ i mjesta njegovog stanovanja te odnos počinitelja „putnika“ i mjesta njegovog stanovanja.

Iako je ova teorija korisna u određenim slučajevima, najčešće kada se radi o serijskim počiniteljima kaznenih djela i recidivistima, u vezi nje postoje brojna pitanja. Canter i Larkin (1993, prema Petherick, 2009) u skupinu „razbojnika“ svrstali su 86% počinitelja, no u slučaju kada nije poznato mjesto stanovanja počinitelja, odluka kojoj skupini počinitelja tko pripada

može biti dovedena u pitanje te je teško odrediti radi li se o slučajnoj ispravnoj kvalifikaciji počinitelja.

Možemo zaključiti kako je „psihološki centar“ života većine pojedinaca upravo njihov dom. Istraživanja dosljedno ukazuju na to da počinitelji najčešće čine kaznena djela na onim prostorima koji predstavljaju određenu rutinu u njihovim životima. Nadalje, istraženo je da počinitelji odlaze iz svojih domova kako bi počinili neko djelo na osnovu različitih psiholoških, geografskih i situacijskih aspekata. Dakle, udaljenost koju počinitelj prelazi da bi počinio kazneno djelo može biti povezana s različitim aspektima situacije u kojoj se nalazi ili njegovog karaktera (Goodwill, Kemp i Winter, 2013).

7.5.1. Računalni sustavi za geografsko profiliranje

U cilju pojednostavljenja postupaka korištenih u geografskom profiliranju, geografski profileri su stvorili niz računalnih softvera dizajniranih da olakšaju procese proračunavanja podataka vezanih za lokacije na kojima je kazneno djelo počinjeno. Jedan takav program je „Dragnet“, razvijen od strane Sveučilišta u Liverpoolu, koji predstavlja tzv. paket koji pomaže u određivanju prioriternih geografskih područja. Program koristi podatke o mjestima na kojima se dogodila serija kaznenih djela i utvrđuje područja na kojima postoji vjerojatnost da se nalazi počiniteljevo mjesto stanovanja. Prioritetna geografska područja, koja je potrebno istražiti, na karti (koju je proizveo program) su označena toplim bojama, dok hladne boje na karti upućuju na područja nižeg prioriteta, tj. na ona područja za koja je malo vjerojatno da se u njima nalazi počinitelj. Još jedan poznati računalni program koji se koristi za geografsko profiliranje je „Rigel“. Takvi su programi od velike koristi za provođenje istrage, ali zbog njihove velike cijene, njihova česta upotreba je onemogućena (Petherick, 2009)

Kada govorimo o upotrebi geografskog profiliranja na području Republike Hrvatske, potrebno je spomenuti „E-Dnevnik događaja“ koji je dio novog portala Informacijskog sustava Ministarstva unutarnjih poslova. Program je poboljšán tako da pri unošenju važnih događaja u Informacijski sustav automatski dodaje adresu i GPS koordinate mjesta na kojem je kazneno djelo počinjeno. Međutim, bez sistematične analize tih podataka, nije moguće utvrditi postoji li objektivna korist od korištenja ovog programa. Drugim riječima, nema informacija koje bi potvrdile da je ovakav pristup pomogao u identificiranju ili otkrivanju bilo kojeg recidivista ili serijskog počinitelja. (Pršlja, 2019).

Neke od kritika ovog pristupa profiliranja koje se mogu pronaći u literaturi su vezane su uz pouzdanost i korisnost. Ova metoda krši osnovno načelo analize bihevioralnih dokaza, slično kao i prethodno spomenute metode. Ona uzima jedan aspekt počiniteljeva ponašanja (izbor mjesta događaja) i pokušava izvući zaključke o njegovom općem bihevioralnom i emocionalnom stanju u kojem je to ponašanje nastalo. Također, zbog ignoriranja sveukupnih bihevioralnih i konteksta određenog slučaja te nekoristenja cjelokupnog profila počinitelja, geografsko profiliranje nije u mogućnosti razlikovati dva ili više počinitelja koji čine kaznena djela na istom geografskom području. Može biti dovedena u pitanje i istinitost pretpostavke da počinitelji žive u blizini područja na kojima čine kaznena djela (Petherick, 2009).

8. RASPRAVA

Nije jednostavno odgovoriti na pitanje kolika je izravna objektivna korist profiliranja te koliko su profesionalni profileri bolji u donošenju zaključaka o počinitelju i u profiliranju od amatera.

Dva su psihologa provela istraživanje kako bi došli do odgovora na to pitanje. U studiji iz 1990. godine objavljenoj u časopisu *Pravo i ljudsko ponašanje* (engl. *Law and Human Behavior*), Anthony Pinizzotto i Norman Finkel, testirali su vještine profiliranja grupe FBI-evih profiler, drugih detektiva zaposlenih u policiji, kliničkih psihologa te studenata. Svakoj su skupini dali detaljne materijale iz dvaju riješenih kaznenih djela (ubojstvo i silovanje), zamolili su sudionike da napišu profile tipova ljudi koji bi vjerojatno počinili takva kaznena djela, a potom usporedili profile sa stvarnim, osuđenim počiniteljima. Rezultati su bili mješoviti. Obučeni profileri pisali su duže i detaljnije profil, te su njihovi profili silovatelja bili ispravniji od profila silovatelja bilo koje druge grupe. Međutim, pri profiliranju počinitelja ubojstava nisu imali prosječno bolje rezultate od ostalih sudionika koji se ne bave profesionalnim profiliranjem (Winerman, 2004).

Australski forenzički psiholog Richard Kocsis 2003. godine objavio je u *Međunarodnom časopisu za terapiju prijestupnika i komparativnu kriminologiju* (engl. *The International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*) studiju koja je replicirala i proširila Pinizzottovo i Finkelovo djelo. Kocsis je koristio riješene slučajeve paleži i ubojstava za testiranje grupa profiler, studenata dodiplomskih studija prirodnih znanosti, psihologa, policijskih regruta, iskusnog policijskog osoblja, istražitelja požara, vidovnjaka te kontrolnih sudionika. Kocsis je odabrao te skupine jer su osobe koje se ne bave profiliranjem predstavljale različite vještine koje se tipično smatraju bitnima za profiliranje – istraživačko iskustvo (iskusno policijsko osoblje i istražitelji požara), poznavanje ponašanja (psiholozi), logičko razmišljanje (studenti prirodnih znanosti) i intuicija (vidovnjaci) (Winerman, 2004). U ovoj studiji, profesionalni profileri dali su točnija predviđanja o prijestupnicima od ostalih grupa. Zanimljivo je da su studenti prirodnih znanosti drugi po točnosti sastavljenih profila. Kocsis smatra da ovo ukazuje na to da je sposobnost logičkog zaključivanja posebno važna vještina profiliranja. Studije pružaju zanimljivu i provokativnu temu za razmišljanje, ali kao i svaki laboratorijski eksperiment, imaju svoja ograničenja (Winerman, 2004).

Vrlo vjerojatno, najvažnija vještina koja utječe na točnost rezultata profiliranja je iskustvo u kriminalističkim istragama. Ovu vještinu najčešće posjeduju samo policijski službenici, što utječe na bolje rezultate i smatra se ključnim preduvjetom za njih. Važnost ove vještine može se očitovati u politikama zapošljavanja, obuke i obrazovanja unutar policije, koja preferira ono osoblje koje posjeduje takvo iskustvo nad drugim pojedincima koji ne posjeduju istražno iskustvo, ali mogu posjedovati neke druge vještine koje mogu biti korisne za istraživanje (Kocsis, 2007).

Nažalost, ranije spomenuta dva istraživanja, kao i ostala istraživanja na tu temu, ne podržavaju navedenu tvrdnju da je istražno iskustvo ključna vještina potrebna za točno i objektivno profiliranje. Policijsko osoblje i istražitelji koji nisu zaposleni u policiji nisu imali bolje rezultate od ostalih grupa ispitanika. Viši policijski službenici s najviše iskustva imali su najgore rezultate, temeljni policijski službenici s umjerenom količinom iskustva imali su skromne rezultate, dok su najbolje rezultate imali policijski regruti bez iskustva. Može se postaviti pitanje: Što bi moglo objasniti ovakve rezultate unutar različitih policijskih zaposlenika? Mora se prepoznati, odmah na početku, da je profiliranje počinitelja diskretna zadaća za koju se osoblje policije ne priprema dovoljno i koja se ne koristi rutinski. To jest, policijsko osoblje općenito nije osposobljeno za profiliranje, što dovodi do toga da ne posjeduju relevantne vještine i iskustva specifična za proces profiliranja. Međutim, s obzirom na prirodu policijskog posla i izloženosti kriminalu takvih zaposlenika, prirodno je očekivati da će to dovesti do boljih rezultata kod profiliranja počinitelja (Kocsis, 2007).

Također, potrebno je imati na umu da profiliranje ne ukazuje na točno određenog, jednog počinitelja koji je odgovoran za određeno kazneno djelo, ono samo generalizira te sužava krug osumnjičenika, tj. mogućih počinitelja. Kao takvo, nije dovoljno pouzdana metoda koja bi samostalno utvrdila nevinost ili krivnju nekog od osumnjičenih. Jedan od velikih problema je i mogućnost korištenja informacija dobivenih profiliranjem u tijeku sudskog postupka zbog upitne objektivnosti i dokazne vrijednosti takvih podataka. Valjanost i pouzdanost profiliranja počinitelja ne može se objektivno provjeriti, ali sigurno je da profiliranje ima određen stupanj korisnosti i da može biti od pomoći u kriminalističkim istragama (Ebisike, 2007).

Nijedan profiler ne može sa sigurnošću tvrditi da će jedan počinitelj, sva kaznena djela koja čini, činiti na isti način ili da će iskazivati iste karakteristike na svakom mjestu događaja. Počinitelji kaznenih djela, posebno recidivisti i serijski počinitelji, učit će iz iskustava, medija, različitih žrtava te će shodno tome mijenjati načine na koje čine kaznena djela. Također, moguć

je razvitak nekih novih fantazija, što znači da će doći do promjene određenih obilježja koja se odnose na konkretnog počinitelja (Ebisike, 2007).

Čini se kako profiliranje nije opće prihvaćeno među forenzičkim stručnjacima za mentalno zdravlje kao valjana i znanstveno potkrijepljena tehnika. Hoće li napredak istraživanja u ovom području na kraju poboljšati mišljenja o profiliranju kod istih nije jasno. Uvjerenja o valjanosti profiliranja trebaju se temeljiti na postojećim dokazima, a ne na negativnim stavovima o samom pojmu „profiliranje“. Stavovi o prihvaćanju profiliranja kao korisne metode, mogu biti veći među stručnjacima koji se koriste profiliranjem, kao što su službenici zaduženi za provođenje zakona i zaposleni u kaznenom pravosuđu (Torres, Boccaccini i Miller, 2006).

Razvojem tehnologije i sve češćim korištenjem interneta i društvenih mreža i profiliranje je postalo dio digitalnog svijeta. Digitalno profiliranje koristi ogromnu količinu informacija dostupnih na internetu za izradu profila pojedinca ili subjekta. Ovaj pristup usredotočen je na povezivanje digitalnih točaka, kao što su aktivnosti na društvenim mrežama, online prisutnost i javno dostupne informacije. Manji timovi analitičara često ga koriste za istraživanje pranja novca i drugih prijestupa počinjenih digitalnim putem (Falkor, 2024).

Kako bi se profiliranje razvilo kao disciplina i dobilo na vrijednosti potrebno je uvesti strože znanstvene standarde, a profili moraju uključivati logiku i zaključke koje se temelje na odgovarajućim dokazima. Profiliranje počinitelja mora imati istražnu korist, pomoći istragama, a ne stvarati zabune ili zbunjujuće slučajeve. Nadalje, napredak profiliranja mora biti takav da dovede do znanstvenih dokaza i ujednačenosti koja će dovesti do toga da se takvi dokazi mogu koristiti tijekom sudskog postupka. Jedna od središnjih kritika profiliranja je nedosljednost rezultata u praksi, točnije velika odstupanja koja se mogu pronaći unutar različitih metoda profiliranja. Oslanjanje na samo jednu metodu smatra se problematičnim te da dovodi do krhkosti samu istragu (Petherick i Brooks, 2020). Također, potrebno je poboljšati obrazovanje i specijalizaciju, tj. educiranje službenika za profiliranje. Još uvijek se većinom radi o kraćim tečajevima koji nisu u mogućnosti osposobiti službenike za tako kratko vrijeme da se na objektivnan način koriste profiliranjem. Ne postoji studijski program nakon kojeg netko postane profiler, ali postoje različiti načini na koje osoba može steći znanja potrebna za tu disciplinu. Diplome koje se prihvaćaju u tom području su većinom one iz kaznenog pravosuđa i javne uprave (Messer, 2008).

9. ZAKLJUČCI

1. Profiliranje može značajno smanjiti broj potencijalnih osumnjičenika, što omogućava istražiteljima da usmjere svoje resurse na manji broj osoba.
2. Profiliranje počinitelja može pomoći bržem i lakšem rješavanju određenih slučajeva.
3. Profiliranje nije uvijek precizno i može dovesti do pogrešne identifikacije nekog osumnjičenika, što može negativno utjecati na istragu i pravosuđe u cijelosti.
4. Psihološke teorije pružaju bolje razumijevanje motivacija i ponašanja počinitelja, što može poboljšati točnost profila.
5. Digitalni forenzički alati mogu pružiti dodatne dokaze koji podupiru profiliranje.
6. Prekomjerno oslanjanje na tehnologiju može dovesti do zanemarivanja drugih važnih aspekata istraživanja.
7. Psihološke teorije nisu uvijek lako primjenjive na sve vrste kaznenih djela i mogu biti ograničene u svojoj primjeni kod slučajeva koji su složeni ili atipični.
8. Etički kodeksi i smjernice mogu pomoći istražiteljima da izbjegnu predrasude i osiguraju pravedan tretman svih pojedinaca.
9. Zloupotreba profiliranja može dovesti do kršenja ljudskih prava i neetičnog ponašanja.

10. LITERATURA

1. Burazer, M. (2019). Kriminalno profiliranje. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 26 (1), 91-118. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/232116>
2. Copson, G., Badcock, R., Boon, J.C., & Britton, P. (1997). Editorial: Articulating a systematic approach to clinical crime profiling. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 7, 13-17.
3. Douglas, J. (1995). *Mindhunter: Inside the FBI's elite serial crime unit*. New York: Scribner.
4. Ebisike, N. (2007). *The use of offender profiling evidence in criminal cases*. San Francisco: Golden Gate
5. Egger, S. A. (1999). Psychological profiling: Past, present, and future. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 15(3), 242-261.
6. Falkor (2024). *Modern Profiling: A Necessity for Today's Analysts* Dostupno na: <https://falkor.ai/resources/blog/modern-profiling-a-necessity-for-todays-analysts/>
7. Goodwill, A. M., van der Kemp, J. J., & Winter, J. M. (2013). Applied geographical profiling. *Encyclopedia of criminology and criminal justice*, 86-99.
8. Kocsis, R. N. (2007). Skills and accuracy in criminal profiling. In R. N. Kocsis (Ed.), *Criminal profiling: International theory, research, and practice* (pp. 365–382). Totowa: Humana Press. https://doi.org/10.1007/978-1-60327-146-2_18
9. Kovač D. (2014). Što je kriminalističko profiliranje? Dostupno na: <https://www.istrazime.com/klinicka-psihologija/sto-je-kriminalisticko-profiliranje/>
10. Logika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/logika>.
11. Messer, C.M. (2008). The Professionalization of Criminal Profiling. *Free inquiry in creative sociology*, 36, 67-74.
12. Oleson, J.C. (2005). King of killers: The criminological theories of hannibal lecter, part one. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 12, 186-210.
13. Petherick, W. (2009). Criminal profiling methods. In W. Petherick (Ed), *Serial Crime Theoretical and Practical Issues in Behavioral Profiling* (2nd ed., 67-108). Burlington: Academic Press.

14. Petherick, W. (2009). Induction and deduction in criminal profiling. In W. Petherick (Ed), *Serial Crime Theoretical and Practical Issues in Behavioral Profiling* (2nd ed., pp. 17-38). Burlington: Academic Press.
15. Petherick, W., Brooks, N. (2020). Reframing criminal profiling: a guide for integrated practice. *Psychiatry, Psychology and Law*, 28(5), 694-710.
16. Pršlja, F. (2019). Profiliranje počinitelja teških kaznenih djela i organizacija sigurnosnog aspekta kod visoko rizičnih zatvorenika tijekom izdržavanja dugotrajne kazne zatvora (Završni specijalistički). Rijeka: Sveučilište u Rijeci. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:231:331159>
17. Rossmo, D. K. (2000). *Geographic Profiling*. Boca Raton, FL: CRC Press.
18. Siniša, S. (2019). Kriminološko i kriminalističko profiliranje počinitelja kaznenih djela (Završni specijalistički). Rijeka: Sveučilište u Rijeci. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:231:376134>
19. Slaviček, I., Doležal, D. (2012). Kriminalističko profiliranje. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48 (2), 156-173.
20. Thornton, J. (2006). Crime reconstruction: Ethos and ethics. In J. Chisum & B. E. Turvey (Eds.), *Crime Reconstruction*. San Diego: Academic Press.
21. Torres, A. N., Boccaccini, M. T., & Miller, H. A. (2006). Perceptions of the validity and utility of criminal profiling among forensic psychologists and psychiatrists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 37(1), 51–58.
22. Turvey, B. E. (2012): *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*, 4th ed. Oxford: Academic Press.
23. Winerman, L. (2004). Criminal profiling: The reality behind the myth. *Monitor on Psychology*, 35(7), 66-69.

11. SAŽETAK

Usporedba i analiza različitih pristupa kod profiliranja počinitelja kaznenih djela

Profiliranje počinitelja kaznenih djela koristan je alat koji se koristi tijekom kriminalističkog istraživanja. Glavni cilj rada je prikazati i analizirati različite pristupe profiliranja počinitelja kaznenih djela, prepoznati njihove sličnosti i razlike te utvrditi na koji način određeni tip profiliranja doprinosi rješavanju kaznenih djela te otkrivanju počinitelja. Tijekom izrade rada, korištena je stručna i znanstvena literatura domaćih i stranih autora te je provedeno teorijsko istraživanje pomoću sekundarnih izvora podataka.

Rezultati istraživanja pokazuju da svaka metoda profiliranja ima svoje specifične prednosti i ograničenja te da je često najučinkovitija kombinacija različitih pristupa prilagođenih specifičnostima pojedinog slučaja. Potrebno je znanje od strane službenika koji se bave profiliranjem koju od metoda koristiti u kojem slučaju. Istaknuta su obilježja pet najpoznatijih pristupa profiliranju: Kriminalističko – istražni pristup, psihologija istrage, dijagnostičke evaluacije, analiza bihevioralnih dokaza i geografsko profiliranje.

Na kraju, možemo zaključiti kako profiliranje počinitelja može imati razne prednosti ukoliko se koristi na ispravan način od strane stručnjaka koji su obučeni za takvu vrstu istraživanja. Iako može biti od pomoći za kriminalističko istraživanje, potreban je dodatan oprez kada se takva metoda koristi zbog opasnosti da se generaliziranjem određenih osobina pogrešna osoba smatra osumnjičenom ili da u krajnjem slučaju bude osuđena za neko kazneno djelo.

Ključne riječi: profiliranje počinitelja, kriminalističko – istražni pristup, psihologija istrage, dijagnostičke evaluacije, analiza bihevioralnih dokaza, geografsko profiliranje, kriminalističko istraživanje

12. SUMMARY

Analysis and comparison of different approaches to profiling perpetrators of criminal acts

Offender profiling is a useful tool employed during criminal investigations. The main objective of paper is to present and analyse various approaches to offender profiling, identify their similarities and differences, and determine how specific types of profiling contribute to solving crimes and identifying offenders.

During the preparation of this paper, professional and scientific literature by domestic and foreign authors was used and theoretical research was conducted using secondary data sources.

The research results show that each profiling method has its specific advantages and limitations, and that a combination of different approaches tailored to the specifics of a particular case is often the most effective. It is necessary for officers involved in profiling to have the knowledge to decide which method to use in each case. The characteristics of the five most well-known profiling approaches are highlighted: criminal investigative approach, investigative psychology, diagnostic evaluations, behavioral evidence analysis, and geographical profiling.

In conclusion, offender profiling can offer various advantages if used correctly by professionals trained in this type of investigation. Although it can be helpful for criminal investigations, additional caution is required when using such methods to avoid the risk of wrongly suspecting or ultimately convicting an innocent person due to the generalization of certain traits.

Key words: offender profiling, criminal-investigative approach, investigative psychology , diagnostic evaluations, behavioral evidence analysis, geographic profiling, criminal investigation

13. Životopis

Osobni podaci:

Ime i prezime: Frida Barić

Datum i mjesto rođenja: 10.10.1999., Zadar

Adresa: Ulica dr. Franje Tuđmana 72, 23241 Poličnik

Mobitel: 0996003064

Elektronička pošta: frida.baric22@gmail.com

Obrazovanje:

2014. – 2018. Opća gimnazija Vladimira Nazora, Zadar

2018. – 2021. Preddiplomski studij kriminalistike, Visoka policijska škola, Zagreb

2021. – 2024. Diplomski studij Forenzike i nacionalnih sigurnosti, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti Sveučilišta u Splitu

* veljača 2023. – srpanj 2023. Erasmus +, Sveučilište u Salzburgu

14. Izjava o akademskoj čestitosti

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Frida Barić, izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom Analiza i usporedba različitih pristupa kod profiliranja počinitelja kaznenih djela rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Nijedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan bez citiranja i ne krši ičija autorska prava.

Izjavljujem da nijedan dio ovoga rada nije iskorišten u ijednom drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Split, 28.5.2024.

Potpis studenta/studentice:

Frida Barić

